

Από το ιστορικό μυθιστόρημα στο μάθημα της Ιστορίας. Η συνάντηση Παιδαγωγικής και Λογοτεχνίας

Ράπτης Γ. Παναγιώτης, Δρ. του Παντείου Πανεπιστημίου, Σχολικός
Σύμβουλος Π.Ε.

Κυριάκου Γ. Φωτεινή, δασκάλα, απόφοιτη του ΑΠΘ, μετ/νη στο ΜΔΔΕ
του ΕΚΠΑ

Περίληψη: Τα ερωτήματα. 1.Γύρω από την ανάγκη και τη σκοπιμότητα συμπερίληψης στο σχεδιασμό του μαθήματος της ιστορίας, στοιχείων από τη δομή, τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο του ιστορικού μυθιστορήματος. 2.Το ιστορικό μυθιστόρημα ως διαδρομή της μνήμης. Η ανάπτυξη της ενότητας επιχειρείται με βάση την εκτίμηση, πως το ιστορικό μυθιστόρημα καθώς είναι θεμελιωμένο, εξ ορισμού στο έδαφος της γνώσης και της ιστορικής ακρίβειας μεταφέρει μνήμες, ενεργοποιεί συναισθήματα και διαμορφώνει συνειδήσεις. 3.Η παιδαγωγική διάσταση του ιστορικού μυθιστορήματος. Η ατομική και ομαδική διαδρομή της μνήμης στους δρόμους της ιστορίας «επιδρά πάντοτε στη δημιουργία της απαραίτητης εθνικής ωριμότητας» (Η. Καλλέργης, 1990). Μέσα από το ιστορικό μυθιστόρημα ο μαθητής πληροφορείται αβίαστα για όσα συνέβησαν στην ιστορούμενη περίοδο με τρόπο ελκυστικό και αποτελεσματικό. 4.Το μάθημα της ιστορίας ως σύζευξη της παιδαγωγικής και της λογοτεχνίας. 4.1. στις διδακτικές συνιστώσες του ιστορικού μυθιστορήματος 4.2. στο μεθοδολογικό πλαίσιο διαπραγμάτευσης του ιστορικού μυθιστορήματος στο μάθημα της ιστορίας. 5.Αντί επιλόγου. Μία σύνοψη γύρω από την εκτίμηση πως το ιστορικό μυθιστόρημα δικαιώνεται στο μέτρο που μπορεί να απευθύνεται στον αναγνώστη μεταγενέστερων χρονικών περιόδων, κατά τρόπο ουσιαστικό και ειδικότερα για το μαθητή παιδαγωγικά επωφελή.

«Τις περισσότερες αξίες του πολιτισμού που δίνουν τροφή, περιεχόμενο και μορφή στις λειτουργίες της ψυχής, που μ' αυτές ανασταίνεται και πλουτίζει ολόκληρος ο ψυχικός κόσμος του ατόμου, ή τις έχει δημιουργήσει το εθνικό σύνολο ή τις έχει αφομοιώσει και ποτίσει με τη δική του ψυχή, με το δικό του χαρακτήρα». Α. Δελμούζος, Μελέτες και Πάρεργα, Αθήνα 1958, τομ. 2, σ. 430

Τα ερωτήματα.

Άραγε είναι σκόπιμο και αναγκαίο ο δάσκαλος της τάξης να συμπεριλάβει στον προγραμματισμό της ύλης του και στο διδακτικό σχεδιασμό του ιστορικού ή και του γλωσσικού μαθήματος την προσέγγιση και τη διαπραγμάτευση της ιστορικής αφηγηματογραφίας γενικότερα ή του ιστορικού μυθιστορήματος ειδικότερα; Συνδέεται με τη σκοποθεσία του ιστορικού μαθήματος και τη γλωσσική αγωγή και παράλληλα με την ανάγκη ανάπτυξης του ιστορικού εγγραμματος των μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο; Ποια είναι τα προσδοκώμενα νοήματα και οι σημασίες ενός τέτοιου σχεδιασμένου παιδαγωγικού εγχειρήματος; Είναι εντέλει ένα από τα προτάγματα στο σχεδιασμό και τη διαχείριση μιας επικουρικής/ υποστηρικτικής ή και εναλλακτικής ακόμη μεθοδολογίας στις συναφείς δράσεις ενίσχυσης του προσανατολισμού και του προβληματισμού των μαθητών στα ιστορικά προγεγεννημένα;

Θα εξακολουθήσουμε να θέτουμε και άλλα ερωτήματα, άμεσα ή έμμεσα, ρητορικά ή πραγματολογικά στην προσπάθειά μας να ορίσουμε το πλαίσιο και τις συντεταγμένες προσέγγισης του θέματος, επαναλαμβάνοντας το μείζον ερώτημα. Γιατί είναι αναγκαία η συμπερίληψη στο ιστορικό μάθημα του ιστορικού μυθιστορήματος; Θα παραθέσουμε στη συνέχεια τίτλους βιβλίων και ονόματα συγγραφέων και παράλληλα θα τα νοηματοδοτήσουμε πρωταρχικά με μια ιστορική σήμανση.

α) Το βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα Στα Μυστικά του Βάλτου, αποτέλεσε και φαίνεται να αποτελεί μέχρι τις ημέρες μας τη βασική προσλαμβάνουσα παράσταση για την ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα στη χώρα μας. Σημειώνουμε ενδεικτικά τις 72 εκδόσεις του από τον οίκο της Εστίας έως το 2005, εκ των οποίων οι 32 πραγματοποιήθηκαν μετά το 1981. Επισημαίνουμε επιπροσθέτως ότι στην εξαετία 1992-1998, 31 εκδοτικοί οίκοι προχώρησαν στην έκδοση του παραπάνω βιβλίου. (Αλ.Π. Ζάννας, 2006, 19-31)

β) Μπορεί ο μαθητής να κατανοήσει και να νιώσει τους καιρούς της τουρκοκρατίας αν δεν διαβάσει σελίδες από το μυθιστόρημα του Θανάση Πετσάλη-Διομήδη Οι Μαυρόλυκοι;

γ) Ή την περίοδο της Φραγκοκρατίας, χωρίς να διαβάσει αποσπάσματα από την Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ του Άγγελου Τερζάκη; Δηλαδή, πως θα καταλάβει ο μαθητής την αντιπαράταξη φυλών και πολιτισμών της περιόδου, τη ραγδαία παρακμή της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, τη δυναμική άνοδο της Δύσης, την κυοφορία της Αναγέννησης και τέλος, τους αγώνες των σκλαβωμένων βιλάνων με το αλληγορικό τους μήνυμα;

δ) Ή την περίοδο του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, χωρίς να ξεφυλλίσει έστω την Ζωή εν Τάφω του Στρατή Μυριβήλη, αυτό το αντι-πολεμικό έπος, δοσμένο με μιαν ιδιαίτερη λυρική ανθρωπιστική διάθεση;

ε) Μπορούν να νιώσουν οι μαθητές μας τι ήταν η Μικρασία που χάσαμε και τι σήμαινε η Μικρασιατική καταστροφή, χωρίς να διαβάσουν τα Ματωμένα Χώματα της Διδώς Σωτηρίου ή την Αιολική Γη του Ηλία Βενέζη ή τον Μεγάλο Αποχαιρετισμό της Γ. Γρηγοριάδου-Σουρέλη;

στ) Μπορούμε άραγε όλοι μας να καταλάβουμε τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941, χωρίς να διαβάσουμε σελίδες από το αντι-ηρωικό, ελεγειακό και χαμηλότονο – σαν κουβέντα στο διάλειμμα μιας μάχης, Πλατύ Ποτάμι, του Γιάννη Μπεράτη ή τις ατέλειωτες κακουχίες των απλών φαντάρων στο σκληρό χειμώνα του '40-41, πάνω στα αλβανικά βουνά, δίχως ένα απόσπασμα από το Μνήμα της Γρηγής του Άγγελου Βλάχου;

Ο κατάλογος είναι μακρύς. Μεγάλη η συγκομιδή που πλουτίζει τα Νεοελληνικά μας Γράμματα. Πολλοί και καταξιωμένοι οι συγγραφείς που καταπιάστηκαν με το δύσκολο και απαιτητικό είδος του ιστορικού μυθιστορήματος. Πολυτάραχη και πολυκύμαντη η ιστορία του τόπου.

Το ιστορικό μυθιστόρημα ως διαδρομή της μνήμης.

Το ιστορικό μυθιστόρημα και ιδιαίτερα εκείνο που απευθύνεται σε παιδιά συνιστά έναν ισχυρό δεσμό, που μπορεί να συνδέσει τη νεότητα με το ιστορικό παρελθόν της, το ατομικό και το ομαδικό, το φυλετικό και το εθνικό. Μέσα από την κατάκτηση της εθνικής ιστορικής γνώσης, τη γνωριμία της παράδοσης και την οικείωση του εθνικού πολιτισμού, ο νέος άνθρωπος αποκτά πολύτιμα μέσα για να προχωρήσει συνειδητά στην αναζήτηση του εαυτού του και του κόσμου του. Όπως εύστοχα έχει πει ο Μαρσέλ Προυστ : «Το πραγματικό ταξίδι της ανακάλυψης γίνεται όχι όταν αναζητεί κανείς νέους τόπους, αλλά όταν αποκτά νέα μάτια». Το ιστορικό μυθιστόρημα είναι ένα από τα αποτελεσματικότερα – και γοητευτικότερα – μέσα, προκειμένου ο νέος άνθρωπος να προσδιορίσει το προσωπικό του στίγμα, να οδηγηθεί με ασφάλεια στο μέλλον, να γνωρίσει και να νοηματοδοτήσει την κοινωνία και τον πολιτισμό της εποχής του (Α. Κατσίκη-Γκίβαλου, 2006, 77-79).

«Είναι μια βασική ανάγκη να γνωρίσουμε τον εαυτό μας ανάμεσα από τα παραδείγματα του παρελθόντος και τις πράξεις των προγόνων μας. κι ένα έργο της φαντασίας που αναπλάθει δημιουργικά, με πειστικότητα κι ευσυνειδησία την ελληνική ιστορία, είναι το καλλίτερο μέσο γι' αυτό το σκοπό». (Α. Σαχίνης, 1957, 138).

Αν δεχθούμε την άποψη ότι : «Ολόκληρη η παιδεία της ανθρωπότητας στηρίζεται στη γνώση από τη μια και στη μνήμη από την άλλη»(Μ. Κοντολέων, 2000, 18) τότε το ιστορικό μυθιστόρημα πατώντας στο έδαφος της γνώσης, μεταφέρει μνήμες, ενεργοποιεί συναισθήματα, διαμορφώνει συνειδήσεις. Και ως αποδέκτες μιας τέτοιας καίριας, κυτταρικής μάθησης θα λέγαμε, κατά προνομιακό τρόπο δεν μπορεί να είναι άλλοι από τα παιδιά και τους νέους. Είναι αυτές οι εύπλαστες και ευαίσθητες ομάδες του πληθυσμού, που έχουν ανάγκη μεγαλύτερη από τους άλλους να προσανατολισθούν, να βρουν έρεισμα και σημείο αναφοράς, τόπο γενέθλιο και πατρογονικό να σταθούν και ν' αγναντέψουν. Έχουν τη ανάγκη να ανακαλύψουν τη διαδρομή της μνήμης τους και να ξεφύγουν από το πρόσκαιρο και το μεταβατικό. Για τα παιδιά και τους νέους το ιστορικό μυθιστόρημα είναι ο βιγλάτορας της εποχής. «Το παρελθόν ενός τόπου είναι το θεμέλιο απάνω στο οποίο στηρίζεται το παρόν, το θεμέλιο απάνω στο οποίο χτίζεται το μέλλον» (Θ. Πετσάλης-Διομήδης, 1995,107).

Η αξία του ιστορικού μυθιστορήματος φαίνεται ακόμα περισσότερο, αν αναλογισθούμε ότι για τις πλατιές λαϊκές μάζες, αλλά πολλές φορές για τα παιδιά και τους νέους, τα συνήθως ξηρά και αυστηρά επιστημονικά ιστορικά κείμενα δεν συντελούν κατά τρόπο στέρεο και οριστικό στη γνώση της εθνικής ιστορίας. Πολύ δε περισσότερο στο κλίμα της καθημερινής έντασης, του άγχους των εξοντωτικών ρυθμών και της χρησιμοθηρίας «προβάλλει επιτακτική η ανάγκη να υπάρχουν, παράλληλα με τα επιστημονικά ιστορικά συγγράμματα και ιστορικά μυθιστορήματα ή μυθιστορηματικές βιογραφίες». (Η. Καλλέργης, 1990, 92).

Η παιδαγωγική διάσταση του ιστορικού μυθιστορήματος.

Η φρεσκάδα, η γνησιότητα, ο αυθορμητισμός που χαρακτηρίζουν ένα λογοτεχνικό κείμενο συνιστούν την ασφαλέστερη εγγύηση για να γνωρίσει, να γοητευθεί, να συγκινηθεί και να αγαπήσει την πατρίδα και τους ανθρώπους της το νέο παιδί. «Μόνο η δύναμη της τέχνης που θα βασίζεται στις ιστορικές πηγές, μπορεί να συγκινήσει, να

γοητεύσει, να κάνει τις καρδιές να χτυπήσουν πρωτόγνωρα». (Ζ. Γκενάκου-Μουρούτη, 1990, 99). Για κάποιους τέτοιους λόγους και με ανάλογους στόχους καταπιάνεται ο συγγραφέας με το ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά και νέους. Όχι ότι αυτοί οι τελευταίοι είναι το αποκλειστικό αναγνωστικό του κοινό. Αλλά τα παιδιά και οι νέοι είναι κατά προτεραιότητα οι αποδέκτες ενός τέτοιου συγγραφικού εγχειρήματος. Είναι αυτοί που πρέπει να μάθουν, να γνωρίσουν την εθνική τους ταυτότητα. να προβληματιστούν και ν' αγανακτήσουν. ν' απορήσουν και να κλάψουν. να νιώσουν περηφάνια και ν' αναλογισθούν.

Ο Θανάσης Βαλτινός έχει γράψει προσφύως:

«Ζούμε σε έναν κόσμο που μας προσδιορίζει έτσι κι αλλιώς, με τα μεγέθη του και με τη διάθεσή του. Αυτή είναι η πραγματικότητα. Η δική μας προσπάθεια είναι να υπερβούμε την πραγματικότητα, αυτό είναι το αίτημα της ελευθερίας μας, η ανοιχτή μας πληγή. Για να επιτύχουμε αυτή την υπέρβαση, μας έχουν δοθεί η τρυφερότητα και η φαντασία, κυρίως. Και η τρυφερότητα και η φαντασία ωστόσο δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς την αλληλουχία των πραγματικών περιστατικών, που είναι η τρέχουσα διάσταση της Ιστορίας. Ο μύθος ήδη είναι αυτός.» (Θ. Βαλτινός, 1997, 332)

Το παιδικό ιστορικό μυθιστόρημα πετυχαίνει να μεταφέρει τον αναγνώστη με ολοζώντανο τρόπο σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Με την απόδοση του χρονικού και του τοπικού χρώματος, του ειδικού δηλαδή περιβάλλοντος μιας εποχής, γίνεται ευχερέστερη και ασφαλέστερη αυτή η μορφή αναδρομής στην εθνική ιστορία μιας πατρίδας. (Η. Καλλέργης, 1990, 92). Έτσι, το παιδικό βιβλίο με ιστορικό περιεχόμενο συμμετέχοντας, εξ' ορισμού θα λέγαμε, στην εθνική αγωγή και παιδεία, άμεσα αλλά πολύ περισσότερο έμμεσα, «ενσταλάζει στις ψυχές των νεαρών βλαστών αρχές και αξίες, που ενισχύουν την εθνική συνείδηση και υπόστασή τους». (Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, 2000, 12).

Σε αυτή την ιστορική και λογοτεχνική συνάφεια το ιστορικό μυθιστόρημα ως καταγραφείας της ιστορικής μνήμης λειτουργεί ως μέσο διάσωσης, συντήρησης και ανάδειξης των προγεγεννημένων, που προσδιορίζουν αυτά που θα γεννηθούν. Η ιστορική δράση διαχρονικά δεν είναι τελικά τίποτε άλλο, από στάση και ήθος ζωής. Συνεπώς, το ιστορικό μυθιστόρημα είναι ένα, προνομιακό θα λέγαμε, μέσο αυτογνωσίας για την ελληνική, και κάθε κοινωνία. Μέσα από τις σελίδες του, υποδηλωτικά ή φανερά, αποκαλύπτεται το βαθύτερο ψυχικό υπόστρωμα του λαού, η αληθινή του φύση, η διϊστορικά διαπιστωμένη. Οι αρετές και τα ελαττώματα, πράξεις ωραίες αλλά και πράξεις αξιοκατάκριτες, ο χαρακτήρας και η ψυχονοοτροπία ενός ολόκληρου λαού περνάει με τρόπο ζωντανό και ψηλαφητό μέσα από τη λογοτεχνία (Α..Ε. Βακαλόπουλος, 1994, 13-36 & 431-435). Και το τέλος αυτής της ατομικής και ομαδικής διαδρομής της μνήμης στα μονοπάτια της Ιστορίας «επιδρά πάντοτε στη δημιουργία της απαραίτητης εθνικής ωριμότητας». (Η. Καλλέργης, 1990, 93).

Το αρτιωμένο, λογοτεχνικά, παιδικό ιστορικό μυθιστόρημα διαβάζεται ευχάριστα και πληροφορεί αβίαστα τον αναγνώστη για όσα συνέβησαν στην ιστορούμενη περίοδο. Με αυτό τον τρόπο ο αναγνώστης ζει, συμμετέχει και βιώνει έμμεσα, τα όσα διαδραματίστηκαν, ακριβώς επειδή το κείμενο έχει τη δύναμη να τον μεταφέρει στο συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Επειδή το ιστορικό μυθιστόρημα συμπληρώνει την επίσημη-σχολική ιστορία και την κάνει προσπελάσιμη στο

πλατύτερο κοινό.(Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, 2001,181-205) Όπως έχει γράψει ο Θ. Πετσάλης-Διομήδης: «Υπάρχουν λογοτεχνικά έργα που διδάσκουν καλύτερα την Ιστορία από το καλύτερο καθαρά ιστορικό έργο». (Θ. Πετσάλης-Διομήδης, 1988, 55). Ενώ και η Κίρα Σίνου, στο ίδιο πνεύμα, σημειώνει : «.....οι ιστορικές γνώσεις αφομοιώνονται από τα παιδιά πολύ ευκολότερα, όταν δίνονται μέσα από ένα μυθιστόρημα». (Κ. Σίνου, 1990, 133).

Το μάθημα της ιστορίας.

Πολλά έχει να προσφέρει το ιστορικό μυθιστόρημα στην αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας. Ειδικότερα το ιστορικό μυθιστόρημα μεταφέρει εύκολα το παιδί στην ατμόσφαιρα και το κλίμα της ιστορούμενης εποχής. Εξασφαλίζεται έτσι, ενεργητική έμμεση βιωματική συμμετοχή του στις διάφορες εξιστορούμενες περιπέτειες. Παράλληλα, οι μικροί αναγνώστες ταυτίζονται εύκολα με τους ήρωες και τα δρώμενα. Τονώνουν και εμπλουτίζουν το συναισθηματικό τους κόσμο. Έρχονται σε επαφή με διαχρονικές και ακατάλυτες αξίες. Αποτιμούν με τρόπο ακριβοδίκαιο χαρακτήρες και πράξεις.(Α. Κατσίκη-Γκίβαλου, Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια ..., 2008, 68-69).

Οι διδακτικές συνιστώσες του ιστορικού μυθιστορήματος.

Οι διδακτικές συνιστώσες που προσδιορίζουν την παιδαγωγική διάσταση του ιστορικού μυθιστορήματος και παράλληλα σηματοδοτούν τους όρους της διαχείρισής του στη σχολική πράξη είναι οι ακόλουθες:

- (1) Η Παιδική Λογοτεχνία (εδώ με τη μορφή του ιστορικού μυθιστορήματος) βρίσκεται πιο κοντά στη φύση (ψυχο-διανοητική και γνωστικο-νοητική) του μαθητή.
- (2) Οι μαθητές προσεγγίζουν αποτελεσματικότερα την κοινωνία μιας εποχής, αφού το ιστορικό μυθιστόρημα εξ' ορισμού αναπαριστά έναν πλατύ πίνακα ζωής.
- (3) Περιγράφονται ανάγλυφα σε αυτό οι χαρακτήρες των προσώπων, οι συμπεριφορές, τα κίνητρα της δράσης τους.
- (4) Εξοικειώνει τους μαθητές με τις χωροχρονικές συντεταγμένες της ιστορούμενης εποχής.
- (5) Μεταφέρει στους μαθητές γνώσεις γύρω από τις δομές (υλικές και πνευματικές) του πολιτισμού μιας ιστορικής περιόδου.
- (6) Ενισχύει τη διανοητική ικανότητα των μαθητών να διακρίνουν το φανταστικό από το πραγματικό.
- (7) Τα δομικά στοιχεία της αφήγησης, το παραστατικό και γλαφυρό ύφος προσδίδουν ελκυστικότητα και ενεργοποιούν την προσοχή των μαθητών.
- (8) Δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης και κατανόησης στους γλωσσικούς κώδικες επικοινωνίας της εποχής.
- (9) Διευκολύνει την αποσαφήνιση και κατανόηση στοιχείων της εννοιολογικής δομής της ιστορικής γνώσης.
- (10) Βοηθά τους μαθητές να εννοήσουν, κατά τρόπο οιονεί βιωματικό την έννοια του ιστορικού χρόνου, την περιοδολόγηση, τις συνέχειες και τις ασυνέχειες του παρελθόντος.
- (11) Το ιστορικό μυθιστόρημα είναι έμμεση ιστορική πηγή και κατά τούτο συνδέεται με την διαδικαστική-μεθοδολογική, αλλά και τη δηλωτική-

πραγματολογική διάσταση της ιστορικής γνώσης. (Α. Κατσίκη-Γκίβαλου, Λογοτεχνική ανάγνωση..., 2008, 13-22)

Το διδακτικό και μεθοδολογικό πλαίσιο.

Χρέος του δασκάλου είναι να οργανώσει τη διδακτική διαπραγμάτευση των ενοτήτων του ιστορικού μαθήματος με την υποστηρικτική χρήση του ιστορικού μυθιστορήματος. Δεν είναι λίγες οι φορές που η ιστορική γνώση μεταδίδεται και αφομοιώνεται αποτελεσματικότερα, όταν προσφέρεται μέσα από τις επιλεγμένες σελίδες ενός σχετικού λογοτεχνήματος. Σε επίπεδο διδακτικής-μεθοδολογίας οργανώνεται με βάση τους ακόλουθους μεθοδολογικούς άξονες:

- (1) Το ιστορικό μυθιστόρημα συνιστά συμπληρωματικό διδακτικό μέσο του ιστορικού μαθήματος.
- (2) Απαιτείται η διάθεση ικανού διδακτικού χρόνου, επιλεγμένη χρήση αποσπασμάτων, οργανική διεύθυνση της διδακτικής διαδικασίας του ιστορικού μαθήματος με βάση την αξιοποίηση της ιστορικής γνώσης, που περικλείεται στα ιστορικά μυθιστορήματα.
- (3) Μέσα από την απόλαυση της ανάγνωσης ενός λογοτεχνικού κειμένου με ιστορικό υπόβαθρο, δίνεται στους μαθητές με ελκυστικό τρόπο η περιρρέουσα ατμόσφαιρα μιας ιστορικής εποχής.
- (4) Η διδακτική χρήση του ιστορικού μυθιστορήματος έχει τη θέση εισαγωγής, ανακεφαλαίωσης ή και σύνοψης κεφαλαίων ή ενοτήτων στο μάθημα της Ιστορίας και συμβάλλει στην ενεργητικότερη συμμετοχή των μαθητών και στην ανάπτυξη παράλληλα σχετικών δημιουργικών σχολικών δραστηριοτήτων.
- (5) Ευαισθητοποιούνται, παρωθούνται και καθοδηγούνται οι μαθητές να διασκευάσουν δόκιμα παιδικά ιστορικά μυθιστορήματα σε θεατρικά έργα, τα οποία μπορούν να ανεβαστούν στη σκηνή του σχολείου. Εμπνέονται από τα ιστορικά γεγονότα και εξοικειωμένοι καθώς είναι οι μαθητές από την επαφή τους με το παιδικό ιστορικό μυθιστόρημα, γράφουν ποιήματα, μικρά διηγήματα, φιλοτεχνούν ζωγραφικούς πίνακες και σκίτσα.
- (6) Δημιουργείται θεματική με παιδικά ιστορικά μυθιστορήματα στη βιβλιοθήκη του σχολείου και της τάξης.
- (7) Στερεώνεται η γνώση του ιστορικού παρελθόντος και προκαλείται ο αναγκαίος γόνιμος προβληματισμός.

(Γ. Ν. Λεοντσίνας, 1996, 226-253· Ν. Νικολακοπούλου-Σακκά, 1990, 134-136).

Αντί επιλόγου.

Το ιστορικό μυθιστόρημα γενικότερα, πέρα από την επιτυχή αναβίωση μιας περιόδου, δικαιώνεται μόνο στο βαθμό που μπορεί να απευθυνθεί κατά τρόπο ουσιαστικό στον αναγνώστη μεταγενέστερων χρονικών περιόδων. Αυτό συμβαίνει όταν θίγει διαχρονικά προβλήματα, ανατέμνει σε βάθος ανθρώπινους χαρακτήρες, προβάλλει αξίες και ιδανικά άφθαρτα ή πάντως επίκαιρα για κάποιες εποχές. Όταν τέλος, ο αναγνώστης στο κείμενο θα αναγνωρίσει αναλογίες και αντιστοιχίες με τα προβλήματα και τις αναζητήσεις της δικής του κοινωνίας, της δικής του εποχής. (Π. Γ. Ράπτης, 1997, 99). Σε αυτό το παιδαγωγικό πλαίσιο ο μαθητής μπορεί να κατευθυνθεί με διδακτικούς – μεθοδολογικούς όρους στην κατάκτηση του ιστορικού

εγγραμματισμού, δηλαδή να καταστεί ικανός να προβληματίζεται και να προσανατολίζεται γύρω από τα ζητήματα της ιστορίας, με οδηγό τη λογοτεχνία, δημιουργικά και εποικοδομητικά.

Πολύ εύστοχα η Πην. Δέλτα σε επιστολικό της κείμενο προς τον Αλ. Δελμούζο έγραφε σχετικά:

«...θέλησα να συγκινήσω σημερινά παιδιά, να ξυπνήσω μέσα τους σημερινά μεγάλα αισθήματα..... Σκοπός μου δεν είναι να κάμω μια πιστή εικόνα μιας πεθαμένης εποχής, αλλά να κάμω σημερινά Ελληνόπαιδα να σκεφθούν, και αν είναι δυνατόν, να ξυπνήσω μέσα τους όμορφα και μεγάλα ιδανικά». («Αλληλογραφία της Π.Σ. Δέλτα,....., 1957, 205).

Και ο Δελμούζος απαντούσε τον Ιανουάριο του 1910: «Είμαι συμφωνότατος και γι' αυτό ακριβώς συγκινεί το έργο Σας τη σημερινή ελληνική ψυχή. Κι έτσι πρέπει να μείνη». (ό.π. 1957, 207). Ή όπως έγραψε ο Αλμπέρ Καμύ, θέτοντας το μείζον ερώτημα στην επιστημολογία της ιστορίας: «Ονειρεύομαι, καμιά φορά, τι θα λένε για μας οι ιστορικοί του μέλλοντος». (Α. Καμύ, 1988, 7). Σε αυτή τη συνάφεια η λογοτεχνική αγωγή ευρύτερα, αλλά και ειδικότερα με μεθοδολογικό όχημα το ιστορικό μυθιστόρημα, μπορεί να εξυπηρετεί τους γενικούς και παράλληλα τους επιμέρους σκοπούς της αγωγής, συντελώντας αποφασιστικά στη διαμόρφωση και την ανάπτυξη της πνευματικής και πολιτισμικής υπευθυνότητας του μαθητή (Κ.Δ. Μαλαφάντης, 2005, 33).

Βιβλιογραφικές παραπομπές:

- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2000), Η ιστορική μνήμη για τον Μείζονα Ελληνισμό μέσα στην Παιδική Λογοτεχνία, Διαδρομές, 57, 10-16.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2001), Ιστορία και παιδική λογοτεχνία, στο: Ιδεολογία και παιδική λογοτεχνία (Έρευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις), α' τόμος, Αθήνα: εκδ. Καστανιώτης, 181-205.
- Βακαλόπουλος, Α.Ε. (1994), Ο χαρακτήρας των Ελλήνων (ανιχνεύοντας την εθνική μας ταυτότητα), Θεσσαλονίκη (Γ' έκδοση).
- Βαλτινός, Θ. (1997), Πέρα από την πραγματικότητα. Το ιστορικό γεγονός ως στοιχείο μύθου, στο συλλογικό τόμο: Ιστορική πραγματικότητα και Νεοελληνική Πεζογραφία (1945-1995), Επιστημονικό Συμπόσιο, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, σ. 329-347.
- Γκενάκου-Μουρούτη, Ζ. (1990), Τα πατρογονικά φτερά, περ. Διαδρομές, αρ. τχ. 18, σ. 97-99.
- Ζάννας, Αλ., Π. (2006), Δημοσιευμένα έργα της Π.Σ. Δέλτα, στο συλλογικό τόμο: Π.Σ.Δέλτα, Σύγχρονες προσεγγίσεις στο έργο της, εκδ. Εστία-Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, σ. 19-31
- Καλλέργης, Η, Εμμ. (1990), Γύρω από το ιστορικό μυθιστόρημα, περ. Διαδρομές, 18, σ. 87-88.
- Καμύ, Α. (1988), Η πτώση, μτφρ. Γιάννης Αγγέλου, εκδ. Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2006), Ιστορία και Μυθοπλασία στη λογοτεχνία για παιδιά και νέους, περ. Διαβάζω, αρ. τχ. 462, Αθήνα, σ. 77-79.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2008), Λογοτεχνική ανάγνωση και σχολείο, Πρακτικά ημερίδας με τίτλο: Λογοτεχνικό Βιβλίο και Σχολείο, (επιμ. Δ. Πολίτης), εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα, σ. 13-22.

- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2008), Λογοτεχνία στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Ώρα μηδέν, Διαβάζω, 488, Αθήνα, σ. 66-69.
- Κοντολέων, Μ. (2000), Μνήμη ατομική, μνήμη κυτταρική», Διαδρομές, 57, σ. 17-19.
- Λεοντσίνης, Γ, Ν. (1996), Διδακτική της Ιστορίας. Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αθήνα, (εδώ το κεφάλαιο 4 – μέρος Β΄, «Το ιστορικό μυθιστόρημα στη Διδακτική της Ιστορίας», σ. 226-253.
- Μαλαφάντης, Κ, Δ. (2005), Η Παιδαγωγική της Λογοτεχνίας. Ένας νέος κλάδος της παιδαγωγικής επιστήμης, σ. 17-34, στον τόμο: του ίδιου, Παιδαγωγική της Λογοτεχνίας, τόμος Α΄, έκδ. Γρηγόρης.
- Νικολακοπούλου-Σακκά, Ν. (1990), Το ιστορικό μυθιστόρημα μέσο διδασκαλίας στο μάθημα της ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο, περ. Διαδρομές, αρ. τχ. 18, σ. 134-136.
- Πετσάλης-Διομήδης, Θ. (1988), Διαφάνειες Γ΄. Η ηλικία της ενόρασης. Ο τρίτος τόμος της ζωής μου», εκδ. Εστία, Αθήνα.
- Ράπτης, Π, Γ. (1997), Αλ. Δελμούζος – Π. Σ. Δέλτα : Σκέψεις και απόψεις για την Παιδική Λογοτεχνία. Επιλογή από την αλληλογραφία τους (1909-1921), Διαδρομές, 46, σ. 96-101.
- Σαχίνης, Α. (1957), Το ιστορικό μυθιστόρημα, εκδ. Δίφρος, Αθήνα .
- Σίνου, Κ. (1990), Το ξένο ιστορικό παιδικό μυθιστόρημα, περ. Διαδρομές, αρ. τχ. 18, σ. 129-133.
- «Αλληλογραφία της Π. Σ. Δέλτα 1906-1940» (1956), επιμ. Ξ. Λευκοπαρίδη, εκδ. Εστία, Αθήνα
- << Τρεις συνεντεύξεις του Θ. Πετσάλη >> (1995), περ. Νέα Εστία, αρ. τχ. 1643 (αφιέρωμα στο Θ. Πετσάλη-Διομήδη), σ. 107-118.